

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра ФІНАНСІВ
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 07072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
Державні та муніципальні фінанси

на тему: **«Формування місцевих бюджетів України в умовах
децентралізації»**

Виконавець:

студент ЦЗФН факультету
Христюк Вероніка Русланівна
(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)
Волохова Ірина Семенівна
(прізвище, ім'я, по батькові)
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми Зважаючи на те, що Українська держава сьогодні перебуває на етапі перетворень та зміни вектора розвитку економічної системи та управлінського механізму, основою вимірювання яких виступає євроінтеграційний напрям та підтримка, прийняття і наближення до стандартів економічного та соціального розвитку Євросоюзу, переформатування бюджетної політики та посилення ролі місцевих бюджетів вимагає нового погляду на роль та місце місцевих бюджетів в складі фінансової системи держави. Відтак, з'являється потреба дослідження даної категорії та розвитку розуміння його сутності серед економістів.

Мета дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій стосовно формування доходної частини місцевих бюджетів в умовах децентралізації влади та управління.

Завдання дослідження:

- визначено основні економічні умови формування місцевих бюджетів;
- з'ясовано соціально-економічну сутність процесу фінансової децентралізації;
- виділено соціальну складову процесу фінансової децентралізації та здійснено оцінку її впливу на фінансове забезпечення місцевих бюджетів;
- узагальнено досвід формування місцевих бюджетів у розвинутих країнах та визначені перспективи й можливості його використання в Україні;
- виявлені тенденції формування доходної частини та здійснена оцінка фінансового забезпечення місцевих бюджетів;
- визначена роль міжбюджетних відносин у формуванні доходної частини місцевих бюджетів;

- визначені напрями удосконалення механізмів фінансового забезпечення місцевого самоврядування;
- запропоновані шляхи формування та зміцнення механізму фінансової самостійності органів місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є процес формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Предметом дослідження є відносини, що виникають у процесі формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення основних завдань було використано низку методів дослідження: діалектичний метод пізнання, метод порівняння, узагальнення, систематизації та синтезу (при дослідженні процесів формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування); групування, графічний аналіз, (у процесі оцінки показників формування доходної частини місцевих бюджетів).

Інформаційна база дослідження становлять нормативно-правові акти України, офіційні статистичні дані Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Міжнародного центру перспективних досліджень, дані звітів про виконання місцевих бюджетів, публікації в наукових та періодичних виданнях з питань формування доходної частини місцевих бюджетів, фінансової децентралізації, матеріали науково-методичних конференцій, дисертаційні та монографічні роботи з обраного напрямку наукового дослідження.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (91 найменувань) та 2-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 117 сторінок. Основний зміст викладено на 91 сторінках. Робота містить 5 таблиць, 23 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

у першому розділі «ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ» зазначаються економічна сутність місцевих бюджетів, функції та принципи функціонування. Досліджується типи, форми, можливості і загрози фінансової децентралізації. Розглядаються джерела формування доходів місцевих бюджетів;

у другому розділі «ОЦІНКА СТАНУ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ» увагу приділено дослідженню джерел фінансових ресурсів місцевого самоврядування. Проведено аналіз забезпечення місцевих бюджетів податковими надходженнями. Розкрита роль міжбюджетних відносин у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування;

у третьому розділі «ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ДОХОДІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ» досліджено досвід зарубіжних країн в системі формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації. Визначено напрями удосконалення механізмів фінансового забезпечення місцевого самоврядування. Визначені вектори забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів.

ВИСНОВКИ

У проведеному дослідженні обґрунтовані теоретичні основи та розроблені рекомендації щодо формування фінансової автономії місцевого самоврядування за рахунок коштів місцевих бюджетів в умовах децентралізації.

Основні висновки виконаного дослідження полягають у наступному.

На сучасному етапі розвитку бюджетної системи місцеві бюджети займають вагомую роль. Виступаючи одним із ключових джерел задоволення суспільних потреб, вони сприяють розвитку економіки, підтримці та оновленню інфраструктури та забезпеченню вирівнювання соціально-економічної диференціації. Відтак, багатоплановість ролі місцевих бюджетів

полягає в тому, що вони є: – чинником соціально-економічного розвитку та фінансової стабільності; – важливим інструментом фінансового вирівнювання та макроекономічного регулювання; – важелем перерозподілу суспільного продукту; – фінансовою базою реалізації функцій органів місцевого самоврядування; – планом формування і витрачання фінансових ресурсів території; – джерелом одержання фінансового ресурсу для забезпечення розвитку адміністративно-територіального утворення; – інструментом реалізації загальнонаціональних стратегій, державних та регіональних програм розвитку. Місцеві бюджети є ключовою складовою місцевих фінансів, у якій знаходять своє відображення організаційні, економіко-соціальні та політичні рішення органів місцевого самоврядування в напрямі вирішення локальних питань.

На сьогодні в Україні проблеми у фінансовому забезпеченні органів місцевого самоврядування мають наступний вигляд:

По-перше, незадовільно низька ступінь децентралізації бюджетних ресурсів (без урахування міжбюджетних трансфертів). Так, частка доходів місцевих бюджетів у ВВП зазнає значних коливань: від 6,1% у 2015 році до 8,0% у 2017 році. Частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету в 2017 році склала 22,6 %, що на 0,8 відсоткових пункти вище попередньорічного показника, проте на 3,0 відсоткових пункти нижче показника 2010 року.

По-друге, обмежена частка власних податкових надходжень до бюджетів місцевого самоврядування. Це обґрунтовно доводить структура надходжень місцевих бюджетів України.

По-третє, перерозподіл значної частки податку з доходів фізичних осіб на користь Державного бюджету України: в 2015 році – 45,1% загального обсягу надходжень податку, в 2017 році – 40,4%. Це спричинило суттєве зменшення частки податку з доходів фізичних осіб в податкових надходженнях місцевих бюджетів.

По-четверте, незадовільна структура податкових надходжень місцевих бюджетів. Проте, частка місцевих податків та зборів у податкових надходженнях місцевих бюджетів з 2015 року значно збільшилася: з 3,5% в 2011 році до 27,5 % в 2015 році та до 28,6% в 2016 році. Зростання частки відбулося за рахунок включення плати за землю до складу податку на майно. В 2017 році частка місцевих податків та зборів зменшилася до 26,2%, тобто на 2,4 відсоткових пункти.

По-п'яте, висока частка міжбюджетних трансфертів у складі доходів місцевих бюджетів. В 2017 році вона досягла рівня 54,3%, що на 4,8 відсоткових пункти вище рівня 2010 року. Порівняно із попереднім роком частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів України збільшилася на 1 відсотковий пункт.

По-шосте, невідповідність між фінансовими ресурсами, що знаходяться у розпорядженні органів місцевого самоврядування та завданням, які на них покладені, що вимагає додаткових коштів у вигляді міжбюджетних трансфертів.

По-сьоме, істотні зміни в структурі міжбюджетних трансфертів, що виділяються на користь місцевих бюджетів.

Підсумовуючи результати дослідження загальних тенденцій розвитку системи формування доходів бюджету в Україні та світі, можна зробити такі висновки: у країнах скандинавської моделі переважає оподаткування споживання й доходів громадян, велике фіскальне значення має оподаткування нерухомості; у країнах латинської моделі переважає оподаткування споживання та доходів громадян; у країнах ганноверської моделі оподаткування споживання має невелике фіскальне значення. В Україні формування системи доходів бюджету протягом досліджуваного періоду характеризується нестабільністю внаслідок змін у порядку справляння податків і зборів. Вираженою є тенденція збільшення податкового навантаження на споживання, яка може компенсувати у майбутньому зменшення податкового тиску на прибуток підприємств.

Вдосконалення механізму фінансового вирівнювання адміністративно-територіальних одиниць та проведення реформи міжбюджетних відносин в Україні можуть мати позитивні результати, коли вектором їх проведення буде вирішення таких основних завдань:

- збільшення доходної бази місцевих бюджетів шляхом часткового перерозподілу доходів державного бюджету;
- збільшення питомої ваги бюджетів територіальних громад міст, селищ, сіл та ОТГ;
- розширення переліку та збільшення питомої ваги місцевих податків і зборів;
- перегляд ставок та баз оподаткування місцевими податками та зборами в напрямку їх, відповідно, збільшення та розширення;
- забезпечення компенсації втрат надходжень місцевих бюджетів, пов'язаних з наданням державою пільг зі сплати податків, зборів і обов'язкових платежів;
- стимулювання соціально-економічного розвитку територій;
- удосконалення механізму надання місцевим бюджетам субвенцій з Державного бюджету України. Розподіл фінансових ресурсів держави має здійснюватися з урахуванням мережі закладів соціально-культурної сфери тієї чи іншої адміністративно-територіальної одиниці, об'єктів інфраструктури та пріоритетних напрямків розвитку, передбачених програмами розвитку місцевості чи регіону;
- розробка урядом постанов про розподіл коштів інвестиційних субвенцій та порядок їх використання;
- забезпечення стабільної нормативно-правової бази.

Нами також наведено комплекс аргументів щодо доцільності застосування у вітчизняній практиці методики розрахунку фінансової стійкості місцевих бюджетів Європейської комісії у середньостроковому періоді. На базі побудови регресійної моделі досліджено залежність зміни

обсягу видатків місцевих бюджетів (відносно ВВП) від їх власних доходів у вигляді частки ВВП. Логарифмічний тренд продемонстрував низхідну тенденцію стійкості місцевих бюджетів України у середньостроковому періоді, тобто засвідчив зниження цього показника. Доведено, що окреслена методика Європейської комісії є надто спрощеною для визначення довгострокового показника фінансової стійкості місцевих бюджетів лише за рахунок характеристики співвідношення між доходами та видатками бюджету (відносно ВВП). Така методика не бере до уваги показників фінансової спроможності бюджету, його автономії, ефективності, боргового навантаження та інших факторів, зокрема – змін у формуванні доходів і видатків місцевих бюджетів за рахунок можливих перспектив інноваційного розвитку на відповідній території, а також імовірних позитивних результатів або негативних наслідків для розвитку територіальної громади в умовах децентралізації.

Обґрунтовано, що розробка стратегічних напрямів забезпечення довгострокової фінансової стійкості місцевих бюджетів України в умовах децентралізації має відбуватися із застосуванням форсайту для кожного бюджету регіону або територіальної громади.

АНОТАЦІЯ

Христюк В.Р. «Формування місцевих бюджетів України в умовах децентралізації».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «07072Фінанси, банківська справа та страхування»

за освітньою програмою «Державні та муніципальні фінанси». –

Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2019.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти формування місцевих бюджетів та децентралізації.

Проаналізовані різноманітні джерела фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, стан забезпечення місцевих бюджетів податковими

надходженнями, роль міжбюджетних трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів України.

Запропоновані вектори вдосконалення механізмів фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування України, шляхи вдосконалення системи бюджетного вирівнювання в умовах децентралізації них перетворень.

Ключові слова: місцеві бюджети, децентралізація, доходи місцевих бюджетів, органи місцевого самоврядування.

ANNOTATION

Hrustuk V. “ Forming of local budgets of Ukraine in the conditions of decentralization”

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty «07072 Finances, banking and insurance»

for the educational program «Public and municipal finances». –

Odessa National Economics University. – Odessa, 2019.

The work deals with the theoretical aspects forming of local budgets and decentralization.

The sources of financial resources of local self-government, providing of local budgets tax receipts are analysed, role of interbudgetary relations in forming of profits of budgets of local self-government.

Directions of improvement of mechanisms of the financial providing of local self-government are offered, vectors of perfection of the system of the budgetary smoothing in Ukraine.

Keywords: local budgets, decentralization, profits of local budgets, organs of local self-government.